Roll No. ....

Total No. of Pages : 4+2

Total No. of Questions : 14

पूर्वमध्यमा द्वितीयखण्ड

MPSS SE 16 (614)

साहित्यम्

चतुर्थ प्रश्नपत्रम्

समय : 3 घण्टे **पूर्णांक : 100**

---

1. उचित विकल्पं चित्वा लिखत : 5×1=5

(क) पञ्चममयूखे निरूपणमस्ति :

(*i*) रसानाम्

(*ii*) लक्षणानाम्

(*iii*) दोषाणाम्

(*iv*) अलङ्काराणाम्

(ख) आवृत्तवर्ण सम्पूर्णम् लक्षणमस्ति :

(*i*) वृत्यनुप्रासस्य

(*ii*) छेकानुप्रासस्य

(*iii*) लाटानुप्रासस्य

(*iv*) स्फुटानुप्रासस्य

(ग) शृङ्गाररसस्य स्थायीभावोऽस्ति :

(i) रतिः

(ii) हासः

(iii) जुगुप्सा

(iv) भमः

(घ) अर्थशक्त्युद्भवध्वनेः भेदाः भवन्ति :

(i) त्रयः

(ii) षड्

(iii) पञ्च

(iv) चत्वारः

(ङ) गुणीभूतव्यङ्ग्यं प्रथमं ……………… ।

(i) त्रिविधम्

(ii) द्विविधम्

(iii) पञ्च

(iv) चत्वारः

2. रिक्त स्थानानि पूरयन्तु – 5×1=5

(क) राजा दिलीपस्य पत्न्याः …………………… नाम आसीत्।

(ख) वशिष्ठस्य धेनोः …………………… नाम आसीत।

(ग) व्रतं धारयतः राज्ञः …………………… दिनानि व्यतीयुः।

(घ) सिंहस्य …………………… नाम आसीत।

(ङ) दिलीपस्य कुलगुरोः …………………… नाम आसीत।

3. युग्ममेलनं कुरुत : 5×1=5

(क) रौद्र:	दशधा
(ख) अनुप्रास:	क्रोध:
(ग) लक्षणानि	पञ्च
(घ) मध्यमलोकपाल:	वशिष्ठ:
(ङ) कुलगुरु:	दिलीप:

4. अधोलिखितेषु वाक्येषु सत्यं/असत्यं वा लिखत : 5×1=5

(क) चन्द्रालोकग्रन्थस्य कर्तु: नाम जमदेव: अस्ति।

(ख) चन्द्रालोकग्रन्थस्य पञ्चमयूखा: सन्ति।

(ग) यौगिक शब्दस्य उदाहरणं "कौन्तेय:" अस्ति।

(घ) राजा दिलीप: नन्दिनी रक्षाव्रतं कृतवान्।

(ङ) वशिष्ठस्य पत्नी नाम सुदक्षिणा आसीत।

5. **एक**वाक्येन उत्तरं लिखत : 5×1=5

(क) अन्तकोऽपि कां हन्तुं न समर्थ: ?

(ख) नन्दिनी रक्षणाय क: स्वदेहार्पणं कर्तुमिच्छति ?

(ग) चन्द्रालोकस्य पञ्चममयूखे किं वर्णितम् अस्ति ?

(घ) वीररसस्य स्थायीभाव: क: ?

(ङ) 'गङ्गायां घोष:' इत्यत्र का लक्षणा भवति ?

6. किमपि **एकस्य** सूक्तेः व्याख्यां कुरु : 1×3=3

(क) स्ववीर्यगुप्ता हि मनोः प्रसूतिः।

(ख) अल्पस्य हेतोर्बहुहातुमिच्छन् विचारमूढः-प्रतिभासि मे त्वम्।

7. प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय रघुवंशमहाकाव्यात् कण्ठस्थीकृतं श्लोक**द्वयं** लिखत।

2×3=6

8. किमपि **द्वौ** श्लोकौ सप्रसङ्गं व्याख्यायताम् : 2×5=10

(क) उत्तिष्ठ वत्सेव्यमृतायमानं,

वचो निशाम्योत्थितमुत्थितः सन्।

ददर्श राजा जननीमिव स्वां,

ग्रामग्रतः प्रस्नविर्णी न सिंहम्॥

(ख) निवर्त्य राजा दयितां दयालु,

स्तां सौरभेयीं सुरभिर्मशोभिः।

पयोधरी भूत चतुः समुद्रां,

जुगोप गोरूपधरामिवोर्वीम्॥

(ग) अलं महीपाल! तव श्रमेण,

प्रयुक्तमप्यस्त्रमितो वृथास्यात।

न पादपोन्मूलनशक्तिरंहः,

शिलोच्चयेमूर्च्छतिमारुतस्य॥

9. केचन **त्रयः** अलङ्काराणां सामान्यं लक्षणम् लिखत – 3×3=9

श्लेषः, उपमा, रूपक, अनुप्रासः, उत्प्रेक्षा।

10. अधोलिखितेषु रसेषु केचन **द्वौ** रसयोः सामान्यं लक्षणम् लिखत – 2×3=6

करुणः, भयानकः, शान्तः, वीरः।

11. केचन **पञ्च** प्रश्नाः एकपदेन उत्तरं लिखत – 5×2=10

(क) सिंह कः आसीत् ?

(ख) कस्य रक्षणाय कुम्भोदरः नियुक्तः आसीत् ?

(ग) प्रजानामधिपः कः ?

(घ) दिलीपस्य गुरोः नाम किम् ?

(ङ) अभिधा कतिधा भवन्ति ?

(च) चन्द्रालोक ग्रन्थस्य कर्तुः किं नाम अस्ति ?

(छ) "पटवागच्छ" पदे कः दोषः अस्ति ?

12. केचन **त्रयः** प्रश्नानां उत्तराणि संस्कृत भाषायां देयः – 3×5=15

(क) रसस्य सामान्यलक्षणं विलिख्य तद् भेदान् प्रतिपादयत।

(ख) व्याख्यां कुरुत –

साम्मुख्यं विदधानायाः, स्फुटमर्थान्तरे गिरः।

कटाक्ष इव लोलाक्ष्या व्यापारो व्यञ्जनात्मकः॥

P.T.O.

P.T.O.

(ग) व्याख्यां कुरुत –

यद् व्यज्यमानं मनसः स्तैमित्याम स नो ध्वनिः।

अन्यथा तु गुणीभूतव्यङ्ग्यममापतितं त्रिधा॥

(घ) गुणीभूत व्यंग्यविषये चन्द्रालोककारमतं व्याख्यात्।

13. कति रसाः सन्ति तेषां नामानि स्थायीभावाः च लिखत। 6

14. रघुवंशमहाकाव्यस्य द्वितीयसर्गस्य कथासारं लिखत। 10

अथवा

महाकवेः कालिदासस्य जीवनपरिचयो देयः।